

ŽUPANIĆ

Ministar Kraljevine Srba, Hrvata
i Slovenaca

DRAGOTIN KETE

(SEĆANJA JEDNOG PRIJATELJA)

(Odštampano iz ПРИЛОГА ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ИСТОРИЈУ,
ЈЕЗИК И ФОЛКЛОР, књ. II, св. II. 1922)

DRŽAVNA ŠTAMPARIJA
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca
BEOGRAD, 1922,

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1850 EAST ASH AVENUE
CHICAGO, ILL. 60607

ПРИЛОЗИ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

Књига II, Свеска 2.—1922 година.

Засебан описак

Dr. N. ŽUPANIĆ, DRAGOTIN KETE (SEĆANJA
JEDNOG PRIJATELJA)

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
БЕОГРАД, 1922.

D 681

N 14. X, 1950, / 1992

DRAGOTIN KETE

(SEĆANJA JEDNOG PRIJATELJA)

„Kadar se imenjejo naši najboljši liriki, more se vselej imenovati tudi Dragotin Kete.“

A. Aškerc, g. 1900.

Pesnik novog slovenačkog soneta, Dragutin Kete, umro je u Ljubljani 26 aprila 1899 godine. Skoro će se dakle navršiti četvrt veka, otkako se preselio u večnost 23-godišnji umetnik, koji bi možda predvodio kolo na slovenačkom Parnasu posle epohe Simona Gregorčiča i Antuna Aškercera, da mu sudbina tako brzo ne preseče nit života. Ketea preživeše za dugi niz godina Ivan Cankar i Oton Župančič. Poveći je broj Keteovih soneta naime toliko savršen i po finoći osećaja, i po novoj dikciji i harmoniji, da njihova estetska vrednost nadmašuje tadašnje poete, njegove vršnjake a isto tako Gregorčiča i Aškercera od tada, t. j. na izmaku XIX veka. Kete se pojavio meteorski. Iznenada se zablistao i brzo se ugasio, dok se medjutim O. Župančič postepeno razvijao kroz duži niz godina sve do danas, Župančič, kojemu literarni historičari dodeljuju odlično mesto u savremenoj lirici južnih Slovena.

Kete je svakako u tolikoj meri zanimljiva pojava slovenačke lepe književnosti, da se valja temeljnije pozabaviti historijom njegovog života i rada. Nemam nameru ovom prilikom da dam naročitu literarno-historijsku ili estetsku studiju o Kete-u, već donosim samo nekoliko podataka o njemu, i to ih donosim kao njegov vršnjak, poznanik i prijatelj.

Budući da se već smanjuje krug Keteovih poznanika i da se sve više gube pojedinosti iz njegovog života i rada, što se vremenom više udaljujemo od dana njegove smrti, to valja spasti tradiciju i pisane i neobjavljene podatke sa strane oče-

vidaca i savremenika. Nemilo me je dirnulo, kad sam u proleće 1920 posle povratka iz devetogodišnje emigracije tražio na groblju Sv. Krištofa u Ljubljani grob Ketea, a nisam ga mogao naći. Naravno kad je i inače skromni kamen sa izbledelim zapisom ležao oboren u travi kao što sam docnije čitao u jednoj novini, koja je pohvalila odbor ljubljanskih gospodjica zato što su se pobrinule za obnovu spomenika i cvećem ukrasile humku pesnika mlade i idealne ljubavi. Kete naime nije sahranjen u zidanoj raci „Pisateljskog društva“, jer nije imao zato „kvalifikaciju.“ Bio je samo siromašan djak (abiturijent). Time je podupro — kao što se priča — profesor Rajko Perušek mišljenje majoriteta u spomenutom društvu u debati povodom pesnikove sahrane. Na žalost se još i danas u varoši ispod Šmarne gore ceni čovek prema „petici“ ili činovničkoj klasi, no ne po radu, zaslugama, inteligenciji, plemenitosti, duševnosti i opšte onome što čini čoveka čovekom — gentlemanom.

Na povratku sa groblja a udubljen u misli o sudbini Kete-a setio sam se jednog podužeg pisma, koje mi je god. 1901 uputio Franc Šešek kao uredniku slovenačke revije „Jug“ u Beču.¹ Uredništvo imalo je naime nameru da izda poseban broj posvećen stoprav umrlom pesniku te tako između ostalih ličnosti zamolim i studenta prava, F. Šešeka, Keteovog školskog druga i intimnog prijatelja u poslednjoj godini njegovog boravljenja u Novom mestu, da nam napiše značajnije podatke iz pesnikovog života. F. Šešek se je odazvao molbi redakcije podužim pismom datiranim od 17 febr. 1901 godine. Keteov broj „Juga“ nije izašao, jer je revija bila obustavljena u julu 1901. Šešekovo pak pismo bilo je sa mojom privatnom arhivom povodom moje emigracije u Srbiju (1907) preneseno iz Beča u Griblje (Bela Kranjska), gde sam ga posle povratka (1920) opet pronašao.

Fran Šešek, u koliko se sećam, umro je (1903) pre no što je dovršio svoje pravne nauke na bečkom univerzitetu. Njegovo pismo sada saopštavam kao prilog ovome članku i ostavljam isto nepromenjeno na slovenačkom, samo sam negde

¹ „Jug.“ (Izdavač Franc Derganc, mesec. Cena za celo leto 5 kron), urednik Niko Zupanič. Tiskar Friederik Jasper, Izhaja po enkrat na I, 1—7, str. 1—232. Beč 1901.

metnuo pod crtom napomene za neka teže razumljiva imena i fakta. Dopune skraćenim slovenačkim rečima metnuo sam u uglaste zagrade. Tako obelodanjeno pismo neka posluži literarnim historičarima kao izvor, da ga tumače i upotrebljavaju prema vlastitom mišljenju i nahodjenju. Između ostalog biće n. pr. od interesa Keteov odnos ka njegovim vršnjacima Ivanu Cankaru, Otonu Županšiču i Josipu Murnu (umro 1901), s kojima je drugovao i radio u Ljubljani pre polaska za Novo mesto. Kod prve dvojice on je bezuslovno priznao od prirode dati im dar za umetnost, dok se kod trećeg dugo kolebao, da li je pravi pesnik ili ima samo ambiciju da postane; naposljetku ga je ipak priznao. Kete se razilazio s Cankarom i Župančičem u shvatanju poezije i pravcu nove struje. Kete je bio protiv jurenja za artističkim efektima i povodljivosti za najmodernijim francuskim i nemačkim pesnicima. On nije pravio direktnih prekora svojim prijateljima, no oni su se mogli osetiti između redova ili u primedbama opšte prirode. Vredno je ponoviti, što piše A. Aškerc na XX strani predgovora ka drugom izdanju Keteovih pesama¹: „Zdravi Kettejevi naturi se je gabala blaziranost in duševna zaspanost. Značilno je kar pripoveduje nekaj strani na gorenjem zapisku o dveh svojih tovariših. Zdelo se mu je vredno zabeležiti, kaj ga je bilo ločilo od tovarišev: izprevidel sem ne le iz njihovega značaja, ampak naravnost iz njegovih besed, da je tudi njiju oblizala tista moderna in času neprimerna bolezen, ki se ji pravi mlačnost, preziranje vsake navdušenosti. Meni to ni nikakor ugajalo²...“

Kultura jednog naroda ne može biti samostalna, ako se ne razvija organski, postepeno iz svoje sredine. Rafinmani koji priliče velikoj i staroj naciji Francuza, ne priliče etnografski svežim, mladim narodima kao što su Slovenci ili Srbi. Pre osamdeset godina još su Slovenci predstavljali seljački narod; njihovi sveštenici u glavnom su bili pola seljaci a

¹ *Dragotin Kete*, Poezije. Druga pomnožena in pregledana izdaja. S podobo pesnikovo, faksimilom njegovega rukopisa ter življenjepisnimi ter književno-kritičnimi črticami. Uredil A. Aškerc. Ilustro-

val Maksim Gaspari. Založil L. Schwentner. Ljubljana 1907. (Prvo izdanje nije nam pri ruci).

² Keteov dnevnik. (Uvod ka „Poezijama,“ str. XX.)

njihova aristokracija nemačkog roda i mišljenja. Slovenačka buržoazija Ljublane i ostalih kranjskih varoši vodi poreklo od „tvrđog“ kranjskog seljaka; to se poznaje ne samo u prvoj već još i u trećoj generaciji. *Inde genus durum sumus!*

Život i rad Dragutina Ketea kao i estetsku ocenu pesama prvi je napisao Antun Aškerc godine 1900 i objavio kao uvod sabranim pesmama. Bez sumnje Aškerc je uspeo da nam u glavnim crtama predstavi prerano umrlag pesnika, no ipak mislimo da će novim podacima ta slika biti potpunija. Pismo Frana Šeška, koje ovde prilažemo, objasniće, nadamo se, mnoge pojedinosti iz života i emocije za pesme a naročito naprezanje za doterivanjem umetničkog stvaranja u poslednoj godini života, kad je Kete i najviše i najzrelije pevao. Podaci izneseni u Šeškovom pismu svakako su važniji nego n. pr. izvadeci iz pesnikovog dnevnika iz početka devedesetih godina prošloga veka, kad je on bio sasvim mlad, a koje je Aškerc saopštio.¹

Kad uporedimo Župančičevu poeziju sa Keteovom, zapažićemo jače razlike; naime kod prvog, duboko osećanje, izvesnu uzrujanost, ratobornost i strastvenost, kod drugog pak mirno teče isvor Hipokrene. I ako vrlo mlad, Kete je bio dosta utaložen, skladan i bez trzavica, pravi esteta u misli i izrazu. Bez patetičkih reči i bez teatralnosti, on mirno peva i najveću tragiku i bujno veselje. Voleo je da začini svoje pesme lakim humorom ili sarkazmom. Svakako je Župančičeva lira zvučnija, naročito u dubljim lirskim tonovima i akordima, dok je Kete lakoćom ispevao i same romance. Izvesna dobrodušnost, lakše i skladnije shvatanje životnih problema karakteriše Ketea. Bio je bez primese vražje krvi i demonizma.

Osamdesetih godina XIX veka u Slovenačkoj najlepše je zvučila i najradije se slušala lira Simeona Gregorčiča, „Goričkoga slavulja“. No njegov poetski jezik bio je suviše eteričan i beskrvan i ako otmien i doteran. Aškerc, kralj slovenačkog Parnasa devedesetih godina prošloga veka, bio je prirodniji, ali zato grublji i neokretniji. Gregorčičevi i Aškečevi izrazi i rečenice, pesniške slike i figure postale su brzo poznate, na-

¹ Kette, Poezije, uvod, strana XVIII—XX.

lik na mnogo upotrebljavane klišeje, koje se kod tvoraca samih često nalaze u novim pesmama poslednjih godina njihova života, a kojih možda oni nisu bili ni svesni. Dragutin Kete pak uneo je u slovenačku liriku individualizam, prirodan jezik, prirodnu pozadinu. Lepa božija priroda diše iz njegovih pesama. Pred čitaocem stvaraju se Dolenjci kako govore i osećaju, naročito pak dolenska metropola Novo mesto sa romantičnim položajem. Slovenačka muza, pre malokrvna ili stegnuta u konvencionalni korzet, oporavila se, te je odbacila uobičajene klasične i romantične fantastične kostime. Obukla se u odelo skrojeno u narodnom ukusu.

* * *

Potpisani opštio je sa Keteom od jeseni 1896 do jula 1897 u Novom mestu, gde je bio djak osmog razreda realne gimnazije, dok je Kete posećivao sedmi razred istog zavoda. Posle svršenog ispita zrelosti potpisani je otišao u Beč u vojsku a Kete je ostao još u dolenskoj metropoli, dok nije položio maturu, u julu 1898 godine. Poslednji put vidio sam ga za uskršnjeg raspusta, kad sam proputovao kao djak bečkog univerziteta kroz Ljubljanu. Tada je Kete već napustio vojničku službu u Trstu, gde je služio kao običan redov 97 pešačkog puka, te je bio, usled tuberkuloze kao nesposoban za oružje, otpušten iz vojske. Bedan i bez roditelja, nastanio se kod tzv. „djačke majke“ u zgradi nekadašnje fabrike šećera na „Poljanskom trgu“ kućni br. 1. U tome stanu video sam Ketea poslednji put.

U prvo vreme Keteovog boravljenja u Novom mestu bio mu je najintimniji prijatelj gimnazijski djak Bojan Drenik, s kojim je zajedno stanovao u školskoj godini 1896/97 u Žabji vasi na dodiru sa Kandijom. Docnije se Kete vezao više za gimnazistu Frana Šeška. Inače se skupljahu oko Ketea djaci, koji su se interesovali za književnost, umetnost i u opšte duhovni život. Po inicijativi B. Drenika i D. Ketea, bilo je tada u Novom mestu ustanovljeno djačko literarno društvo¹ „Zadruka“, koje je bilo tajno, i imalo svoje sednice u Keteovom stanu;

¹ R. Mole, Kete v novomeški zadruzi. „Cankarjev Zbornik“ stran.

prvi sastanak 5 nov. 1896, poslednji 14 jula 1897. Za predsednika je bio izabran B. Drenik, za sekretara pak F. Šešek; a D. Kete nije zauzimao nikakvo počasno mesto u odboru, već je radio kao običan član a bio pri tome duša tog celog kulturnog pokreta.

Ovakvo društvo je zacelo blagotvorno uplivilo na omladinu, koja u maloj palanci inače nije imala mnogo prilike za duševno rasonodjenje. Keteov stan je bio donekle mala akademija, u kojoj se predavalo i govorilo o svemu i svačemu. Prema tome je bilo kod Ketea i svega i svačega za videti! Jednog dana posetih ga u Žabjoj vasi, da potražim uzajmljeno mu knjige; on sam nije običavao vraćati a i sam je uzajmljeno retko natrag potraživao. Soba je bila prostrana, svetla i dosta uredjena, što se tiče pokućstva, no zbirka knjiga, rukopisa i slika bila je u neredu. Na ogromnom stolu, oko kojeg zasedavahu članovi „Zadruga“ na svojim sednicama, ležale su na gomili knjige na raznim jezicima i najraznovrsnijeg sadržaja, kao n.pr. „Sveto pismo“ u folio formatu i ilustrovano od Dore-a, Koljeov, Nikitin, Beranger, Chateaubriand, „Ljubljanski Zvon“, „Dom in Svet“, francuska i ruska gramatika i.t.d. Na stolu je dakle vladao genijalan nered.

Gimnazista Kete, kako rekosmo, bavio se izvan škole mnogim predmetima i razumevao je više jezika. Da je bio orijentiran u historiji umetnosti, naročito historiji slikarstva, vidi se n.pr. u jednom sonetu ciklusa „Slovo“, u kojem upoređuje svoju Angelu (Andjeliju) po lepoti Sv. Bogorodici, kakvu ni sam Fra Angelico nije bio kadar da naslika.

Kak tiho, lahno, viješ se, krog mesta,
Zelena Krka, ko mladá nevesta
krog ženina, ljubò ga objemaje,
ko mora proč od nje na tuje kraje.

In ko že skoraj da narazen gresta,
kako šumiš plakaje njemu zvesta,
miljon ti solz blesti v očeh, ki v gaje,
domove zrla večno bi najraje.

A da poznaš devet visokih korov,
nebeških angeljev kraljico ti,
da ona biva sredi teh prostorov,

ki fra Angelico ji mojster ni :
vzdrhtela do podzemeljskih izvorov,
celo ti, hladna, ostrmela bi.

Kete je sigurno znan, da su Rafael Sancio i pre njega Boticelli slikali još lepše madone, no što ih je stvorio Fra Angelico, ali on navodi njegov tip Bogorodice, jer je hteo učiniti aluziju na svoj ljubljenski ideal, na Angelicu.

U slobodno vreme, naročito posle svršene škole popodne, Kete je voleo izići u prirodu i to po uzanim stazama, koje su vodile preko njiva i livada u „Smoletovu hostu“, „Ragov log“ tamo do samotne crkvice Sv. Ane ili izvora „Trščaka“ Tako sam n.pr. jednom u proleće pošao s njime iz Žabje vasi prema sv. Ani. Kad stigismo do ruba šume gde prestaju livade, pesnik je legao u travu, izvukao iz jednog džepa pesme Koljčova i glasno ih čitao u vrlo brzom tempu. Kad mu je čitanje dosadilo, došle su mu na pamet neke maloruske narodne pesmice¹, koje je naučio još u Ljubljani, i pevao ih je u neke vrste baritonu. Glas mu nije bio ni jak ni čist, već malo promukao, no ipak topal i prijatan. Kad je svršio pevuckanje, od jednom se učutao, zamislio se, zaklopio oči kao da je zaspao. Kad je opet otvorio oči, izvadio je iz drugog džepa pesme Berangera i čitao ih glasno kao i pre Kolcovljeve. Naročito zadovoljstvo mu je pravila neka satira, i on je smešćei se ponavljao neka vesela mesta iz nje.

* * *

Novo mesto ima romantičan položaj i neobično zgodnu okolinu za šetnje i izlete. Na malim razdaljinama menja se panorama i sa uživanjem čovek može da posmatra zelene livade, šume od smrča, bukava, i hrastova ili brežuljke kru-nisane belim crkvicama, ili sure srednjevekovne zamke na padinama i obroncima visova. Tamo iznad Mirne peći vidi se starodavni Hmeljnik, ispod Trške gore Bajnof i Stari grad, a još malo dalje na jednom ostrvu Krke, Otočec, svojina grofovske porodice Margheri, i Struga, koju je opisao čuveni

¹ U koliko se još danas sećam jedna od tih pesama počinjala je ot prilike ovako:

Krasna je devočka na pazar hodjila
Ribuju, ribuju, ribušku kupila...

slovenački novelistu Dr. Ivanu Tavčaru u romanu „Otok in Struga“. Novo mesto sazidao je vojvoda Rudolf IV „Ustanovitelj“, god. 1363 u obliku potkovice na jednom poluostrvu Krke. Stare malene kuće poredjane su na „Bregu“ nalik na lastina gnezda na stenama, koje strmo padaju ka zelenoj reci. Na najvišem mestu poluostrva i varoši, stoji stara crkva sv. Nikolaja, sa gotskim presbiterijem, daleko naokolo vidna. Do crkve sazidana je „Proštija“, prelatova palata, u kojoj živi i izvestan broj kanonika sa vikarom. Sav taj uzvišeni prostor zajedno sa zgradama i baštama zove se „Kapitelj“ (Capitolium), koji često Kete spominje u pesmama.

To sve navodim jer je verski život igrao tada veliku ulogu u vaspitanju tamošnjih djaka, koji su obično stanovali i hranili se za male pare (n.pr. 8 do 10 forinata mesečno u godinama 1886—1890) kod bivših popovskih gazdarica ili usedelica. Najveći procenat onih religijozno preteranih, inače obično dobrih i skromnih žena, pripadao je pobožnom društvu sv. Franje III reda. Zato ih nazivahu tretjerednicama ili porugljivo „trcijalkama;“ one su išle svake nedelje k ispovedi i pričesti, a svakog dana rano, ako ne dva puta to bar jednom na misu u „Kapitel“ ili u „Kloster“ kod čestitih otaca franjevaca. Svake večeri molilo se pre spavanja „rožni venec“ (Rozenkranz) na glas i na kolenima. Poštene i pobožne gazdarice naterivale su i poverene im djake na ovakav pobožni život. Ko nije slušao, smatrali su ga kao nevaljalog derana, koji ništa dobro ne obećava. Naravno prvi o tome bio je obavešten gimnazijski kateheta, vrlo često uho i oko habsburško-avstrijskog sistema, obično poverljiva ličnost direktora i carsko-kraljevske vlade. Od njega su strahovali i sami profesori. Na taj način djaci behu naterani da žive virtuti et musis.¹ Iz vlastitog iskustva znam, da mi je po neki put zbog preterane bogomolje nedostajalo vremena za učenje i da je često dolazilo do nesuglasice izmedju mene i gazdarice. Verski život igrao je veliku ulogu još i krajem XIX veka kod školovanja omladine, uticao je na stvaranje mentaliteta i karaktera mladog sveta. Bez svake sumnje je ta okolnost imala izvesne rdjave strane, ali je imala i svetlih strana i dobrih uticaja.

¹ Zapis zlatnim slovima na glavnom i monumentalnom portalu ljubljanske Bogoslovije („Lemenata“).

Za djaka male varoši, kao što je Novo mesto, imao je verski život svoju važnost i sa umetničkog gledišta. Kapiteljska crkva ponosi se starim gotskim presbiterijem, kriptom i glavnom oltarskom slikom Sv. Nikole od Tintoreta. Na staklima visokih i tankih gotskih prozora u Kapitelju, kao i u monastirskoj crkvi otaca franciškana, prikazani su u bojadisanim slikama prizori i legende iz Svetog pisma. Neobično utiče na mladog čoveka sumornost i tišina ovakve crkve kad sunčani zraci razvetle iz vana bojadisana stakla prozora u stenama od surog kamenja. Lux in tenebris lucet. U ovakvom božijem hramu može mlad djak skupiti svoje misli i osećaje i slati ih Nevidnome u nebeske visine. Ako pak osećaji ne kriju u sebi samo Boga, već tu ima osećaja ljubavi prema domovini ili prema devojci, to se sve nekako uvije u tamjan mistike u dubini mladog srca. Zato nije čudo ako se baš kod slovenačkih pesnika često spominje crkva u historiji njihove idealne ljubavi, obično nesrećne ljubavi.

Duhovna gospoda iz „Kapitelja“ i „Kloštra“ novomeškog vazda su posvećivala veliku pažnju crkvenoj muzici. Organist u Kapitelju je bio u Keteovo vreme Ignacije Hladnik, inače kompozitor pobožnih i lakih mirskih pesama, u „Kloštru“ pak o. Otokar Aleš i pre njega o. Hugolin Sattner, koji je komponovao mnoge Gregorčičeve pesme i stvorio dva ili tri oratorija. Djaci gimnazije, muzički dobro izvežbani, davali su materijal za sastav pevačkih zborova za mise, zornice i vespere u Kloštarškoj crkvi preko puta stare gimnazijske zgrade (licej) iz doba carice Marije Terezije. Ovde se moglo čuti svakodnevno pevanje muških ili mešanih zborova rano u jutru, pre podne i u večer. Djaci su pevali celu godinu, a za godišnju nagradu imali su ciglu jednu užinu u refektoriju novomeških franjevaca. Sa velikim zadovoljstvom mogao je i muzikalan čovek slušati djačko pevanje u franjevačkoj crkvi ili akorde velikih orgulja u Kapitelju, od kojih kad zagrmiše tresošće se visoki gotski prozori i sveci na njima.

Inače je bilo u toj staroj i dosta malenoj varošici dosta takozvane inteligencije: sudija, profesora, sveštenikâ, jer se tamo nalazio veliki okružni sud sa senatom za celu Dolenjsku (južnu Kranjsku), političko kotarsko poglavarstvo, sreski sud i u obližnjem zamku Grmu poljoprivredna škola. Jednom.

reči varoško stanovništvo, u koliko je sačinjavalo inteligenciju, davali su činovnici, koji nisu bili stalni, već su bili često premeštani. Okolna vlastela po zamcima, kao i nekoliko renegata, starih „purgera“, osećali su nemački u nacionalnom pogledu. U sredi varošice bio je podignut nekako sedamdesetih godina XIX veka u nacionalnoj borbi „Narodni dom“ (Čitalnica), koji predstavlja gotovo jednu malu palatu; ovde su se davali u zimsko doba koncerti, predstave, balovi, narodne svečanosti a tu su djaci dobijali, u većini seljački porodu i ponašanju, i prve lekcije skladnosti u obhodjaju i igranju. Počevši od VI razreda gimnazije, smeli su djaci dolaziti na vežbe da svojim, gvozdenim čavljima potkovanim cipelama malo izderu glatke parkete „Čitalnice“, a da i sami uglade svoje seljačke oblike ponašanja u prvim konverzijama sa činovničkim i varoškim ćerkama. „Plesne vaje“ u zimnje doba, koje je predvodio neki crvenokosi Nifergall, inače duhandžija „dacar“ i „Sokol“, bile su radostan intermezzo u skućenom životu novomeškog djaka. Dakako da je gimnazijski kateheta, Dr. Josip Marinko, argusovim očima gledao na ove zabave mladića.

* * *

Eto u takvom miljeu živeo je Dragutin Kete u Novom mestu od godine 1896—1898, baš u doba kad mu bila mlada duša još prijemčiva za utiske a kad je već mogao i svet razumeti.

Kete je bio često srećan što je imao priliku videti svoju obožavanu Andjeliju u jednoj ili drugoj novomeškoj crkvi kod vršenja religioznih dužnosti, kod mise, ili „večernica“ ili „zornica“, litanija, ispovedi, pričesti. Otmenije gospodjice išle su nedeljom obično ka „osmoj maši“ (t.j. u osam sati u jutro), ili još više ka „devetoj maši“, u Kapitelj. Kao jedan od najlepših primera u Keteovoj poeziji, gde je crkva dala pozadinu i milieu jeste njegov sonet „Zakaj sem bil v Kapiteljnu“.

Zakaj sem bil v Kapiteljnu, zakaj! . . .

Tam stala pred oltarjem razsvetljenim,

in v lila — krilu s slamnikom rumenim,

žarela je ko v jutru rosni maj.

Zakaj sem bil v Kapiteljnu, zakaj! . . . .
 S pogledom, bratci, oh s pogledom enim
 Zažgala luč mi v srcu zapuščenem —
 vgasnila jo takoj na vekomaj. . . . .

Zdaj iščem, iščem je povsod okrog,
 Zdaj v upu rdeč, zdaj v strahu smrtnobled,
 Zdaj v cerkev grem, zdaj v ulice, zdaj v log.

Zaman . . . Na nebu se prikaže lep komet,
 izgine spet, a vedi večni Bog,
 kam pojde on v neznani daljni svet.

Sudbina koja je zadesila najslavnijeg slovenačkog pesnika, Franceta Prešerna, godine 1833 u Trnovskoj crkvi u Ljubljani, kad se tamo zaljubio u nežnu Primicovu Juliju, zadesila je i Dragutina Ketea u maju 1897 godine u Kapitelju u Novom mestu. —

Okolina Novog mesta ugodno je uticala na idilički raspoloženo srce Dragutina Ketea. Budući da je bilo djacima VII i VIII razreda gimnazije dozvoljeno u izvesno vreme posećivati gostionice, Kete nije propustio koristiti se ovom privilegijom, u koliko je novčano mogao. Često je sedeo sa djacima kod čaše cvička provodeći se razgovorom i pesmom.

Kete je voleo da posedi i duže u noć kod čaše „cvička“ i bez drugova, ako mu se dopala kakva lepa devojka koja je tu služila. Poveći broj njegovih veselih pesama imao je za predmet gostionični cviček i devojke koje služe: „Pijanec“, „Zašlo je žarko solnce“, i t. d. Još danas postoji u novomeškom predgradju na desnoj obali Krke, u Kandiji, gostionica Pepeta Vindišera, koju je Kete posećivao zbog dobrog vina i još više zbog lepe Fani Ploper, rodnom Novomeščanke; ona je bila gospodjica srednje visokog rasta, izduženog finog ovalnog obraza. Imala je lice „belo kao mleko i crveno kao krv.“ O njoj naravno ima traga u pesmama Keteovim. No nestalan kao što je znao biti naš pesnik, on je rado i lako menjao i likove i ukuse. Keteove simpatije za novomeške devojke bile su platonske prirode. Najviše što je potražio bio je poljubac „na brzu ruku,“ koji je kod polaska uzео ako mu i nije bio dat. Kod „Vindišera“ (gazda živi još, i valjda je najdeblji i najobilatiji čovek u Slovenačkoj) Kete je upoznao i žumberačke Uskoke sa južne strane Gorjanaca, koji su emi-

grirali u Belu Kranjsku počevši od god. 1530 u više mahova iz zapadne Bosne, naročito pak od Unca, Srba i Glamoča. Još danas govore čistu ijekavštinu, pevaju pesme o caru Lazaru i Kraljeviću Marku, samo su priznali papu za crkvenog glavara, ma da su zadržali pravoslavne liturgične obrede. Kete je voleo da ih sluša i posmatra i tu i tamo upotrebio je kakav motiv iz uskočkih priča (uporediti sonet; „Vlah Elija“). Žumberačke Uskoke nazivaju Beli Kranjci Vlasima, Crni Kranjci pak Hrvatima, jer je njima sve što leži na južnoj strani planine Gorjanacâ, hrvatsko pa i sama Bela Kranjska.

* * *

Progovorimo o Keteovom idealu, o Angeli, za koju je gajio najveće i najdublje simpatije, i koja je inspirisala dobar deo njegovih najboljih dela — soneta. Ozbiljno je Kete voleo samo Angelicu.

Njeno porodično ime bilo je Smola, ili Smolé kako ga u najnovije vreme pišu njena braća u Ljubljani. Porodica je po poreklu iz Česke i držala je vlastelinska imanja u neposrednoj okolini Novog mesta. Stari otac Angele bio je vlasnik zamkova Grm i Graben, koji poslednji je držao do pre kakvih deset godina njen stric Rudolf, no danas nalazi se sve to imanje u tuđim rukama. Otac Angelin bio je sudija u Metlici a godine 1897 preselio se u Novo mesto kao zemaljsko-sudski savetnik u tamošnjem okružnom sudu. Njegova ćerka Angelica, čim je došla u Novo mesto, postala je predmet pažnje kod mlade gospode i djaka po svojoj lepoj pojavi i rosnoj mladosti. Kad je prolazila širokim novomeškim trgom malo nagnute glavice, nevinog pogleda, s jakom i dugom pletenicom urešenom bojadisanim svilenim trakom niz ledja zaustavilo se na njoj mnogo oko prolaznika. Imala je neobično fin ružičasto zadahnut taint koji se nalazi obično u vezi sa bakarno-plavom kosom, kao što je bila i kod nje, dok su ispod obrvica sjale kestenjacte oči, što opet retkost kod ovakve kompleksije. Kako je Angelica sa svojih petnaest godina bila normalno razvijena, ipak je celo njeno biće podsećalo na veliko dete, čemu je pripomoglo i tepanje kod govora, naročito što je glasove č i š nejasno na način deteta

izgovarala. U ostalom moj opis će moći jedan ili drugi od literarnih istoričara proveriti u slučaju potrebe na osnovi izvrsnog portreta u bojama, koji je oko godine 1902 izradio u Novom mestu slovenski slikar Ivan Vavpotič, tadašnji Angelin obožavalac. Ona se udala za novomeškog građanina, g. Vladimira Vojsku, ima nekoliko dece i živi još danas u svojoj vili na Kapiteljskom hribu u neposrednoj blizini dolenske metropole.

Nije čudo ako Andjelica Smola nije ostala nezapažena od pesnika Ketea, koji je bio tako prijemčiv za sve lepo. Kao što mi je pisao F. Šešek, Kete se zaljubio u Angelicu krajem maja 1897 godine. Još dok je potpisani živeo u Novom mestu (1897), Kete jo dolazio u gostionicu kod „Tučka“ da usput vidi na prozoru nju, koja je stanovala u prvom katu Bergmanove kuće, pozadinom okrenute spomenutoj gostionici. Odavde izlazeći, on bi brzo upro oči u Angeline prozore, da bi ugledao nju, ili, u noćno doba, bar svetlost na njenim prozorima. I u šetnji on bi joj sledio, kad bi ona pošla svojim drugaricama u nedelju u „Drevored“ pored starog kapucinskog monastira (današnja pošta i porezni ured), ili subotom posle večere na koncerat Varoške garde (Bürger-Chor) pred „rotovžom“ (opštinska kuća). Angelica je bila naročito interesantna kad je šetala sa svojim najmladjim bratom od tri do četiri godine, koji je svojom kovrčastom, crvenkasto — plavom kosom ličio na Amora. Takav jedan prizor opevao je Kete u sonetu „Vlah Elija“.

Dejal je Vlah Elija: „V tihi lozi,
ki ne drži nobena steza skozi,
tam bela vila je prebivala,
ob zarji v vodi se je umivala.
Če stavec videl jo, mu Bog pomози!
Srce mu prestrelila, roki, nozi...
A pred otroki ni se skrivala
slašćic jim dala, jih je uživala.“
Tako sem videl tebe v perivoji,
kako si ljubko s fantom govorila,
ki z drobnimi capljal nožicami.
A da bi prišel jaz k bližini tvoji,
to vem, da bi mi srce prestrelila
s pogleda jeznega puščicami!

Neki su sumnjali, je li bio Kete u istini u Angelu zaljubljen ili ne. Moje je uverenje da je on Angelu istinski voleo. Samo u Keteovoj prirodi i temperamentu nije bilo strasti kao u Župančiča, ili realnosti po svaku cenu kao u Cankara; on je bio lak, kod njega su se utisci brzo redjali i nestajali. Kad je Angela Smola još porasla za jednu godinu, i došla u dodir sa mladjom inteligencijom dolenjske metropole, ona je postala i malo gorda. Izgleda mi da Kete nije bio baš po njezinjom ukusu — on djak osmog razreda gimnazije pa već bradat sa velikim brkovima! Osim toga imao je već među svojim kolegama konkurenata, da i ne govorim o univerzitet-skim djacima, koji obučeni u najmoderniji kroj odela su dolazili kući o božićnom ili uskršnjem raspustu i priredjivali u velikoj dvorani Narodnog doma zabave i igranke. Ona je znala da je Kete voli i opeva, i to joj je laskalo, pa ga je ona zato nagradjivala po neki put blagim pogledom i osmehom a on je sretan i zadovoljan i dalje njoj pevao sonete.

Kete je poslednji put video Novo mesto u početku jeseni 1898, neposredno pre no što je otišao kao rekrut u Trst u vojsku na tri duge godine. Pošto je naime navršio pre 21 godinu života nego što je položio gimnazijsku maturu, izgubio je pravo da služi samo jednu godinu dana kao jednogodišnji dobrovoljac (Einjährig-Freiwilliger). Šta ga je privuklo g. 1898 u Novo mesto? Kao što se vidi iz Šešekovog pisma, (v. dalje) nije zato imao nikakvog važnijeg razloga. Uzrok njegovom dolasku je mogla biti samo Angela. Vratio se razočaran u Ljubljano. Kete je bio bez svake sumnje u nju zaljubljen, idealno i sentimentalno, kao što je to običaj kod maturanata.

Novo mesto ima u opšte izvesnu ulogu u historiji slovenske književnosti, naime što su u njem živele dulceineje lirskih pesnika, a neke dočekale tu i smrt, dok njihovi pesnički obožavaoci sanjaju večni san u Gorenjskoj. Franc Prešeren je umro u Kranju godine 1849, i Simon Jenko godine 1869 kao što se čita na njihovim nadgrobnim spomenicima tamo. Ispod starog Kranja dere i šumi jugoslovenska Sava prema Ljubljani, gde Dragutin Kete uživa večni mir kod Sv. Krištofa. Prešernova Julija pak, rođjena Primičeva iz Ljubljane i udata za pl. Scheichenstuhla leži na šmihelskom groblju kod Novog mesta, na desnoj strani Krke. Na starom novomeškom

groblju kraj napuštenog kapucinskog monastira sahranjena je Leopoldina Loger, supruga višeg zemaljskog sudskog savetnika, vlastelinska kći iz porodice Kuralt u zamku „Turn“ u Beloj Kranskoj, gde je liričar Simon Jenko bio njen domaći učitelj (Hofmeister), i gde se zaljubio u svoju učenicu. Kao što smo već rekli i Keteova Angelica živi stalno u Novom mestu i dočekala je već svoju četrdesetu godinu.

* * *

I ako je bio Kete ozbiljan i moralan čovek, daleko najzreliji po mišljenju medju svojim drugovima, ipak nije učinio svojim govorom i kretnjama jačega utiska. Bio je i suviše brz u svemu, u mišljenju, u reči, u hodu i u gestovima. Njegov hod nije bio pravilan i ritmičan, jer je na jednu nogu jače i tvrdje stupao nego na drugu, te je bio zbog toga kod brzog hoda nešto nagnut na desnu stranu. Stasa je bio srednjeg (možda oko 168 cm) i pravilnih proporcija. Kompleksiju je imao svetlu i belu kožu, zagasito plavu, ili bolje rečeno, otvoreno smedju kosu, bradu i brke plave sa bakarnim sjajem. Ispod lepo svedenih obrva svetlucalo su mu se pitome no nemirne oči sa otvoreno plavom iridom. I ako siromašan, odevao se uvek čisto i pristojno. U koliko se sećam, nije voleo da nosi glatke šešire, već čupave ili hrapave, od sive ili žućkasto-smedje boje sa gore zavrnutim obodom. Lice mu je predstavljalo oval, koji je bio odozgo nešto poširi, a u donjoj partiji više uzano zaobljen. Rastojanje uglova donje vilice, do sredine donjeg ruba brade (mentum) izgledalo je prilično. Mislim da je oblik lubanje bio donekle izdužen, verovatno subbrahikefalan ili na granici izmedju mezokefalije i brahikefalije. Nos je bio fini, i na njegovim krilima i vrhu igrao je laki podsmeh.

Od snimaka Keteovog lica poznata su ona dva koja su publikovana u Aškercovom izdanju njegovih pesama. Prvi predstavlja pesnika kao maturanta novomeške gimnazije i potiče iz proleća godine 1898, kad se dao, u svojoj 21 godini, fotografisati zajedno sa svojim drugovima. Ovde se poznaju glavne crte Keteove spoljašnosti, ali on je tako namešten da ovaj stav i držanje glave ne odgovara njegovome mentalitetu i njegovoj unutrašnjosti. Bez sumnje ga je ovako doterano i

pomalo u pozi namestio fotograf H. Dolenc u Novom mestu. Drugi snimak se nalazi na poslednjoj strani Aškerčevog uvoda (pag. XXXVI) i pokazuje Ketea ležećeg na mrtvačkom odru, obrijane brade i zaklopljenih očiju, s krstom u sklopljenim rukama. Bio je snimljen na dan smrti, 26 aprila 1899, verovatno na predlog A. Aškerca koji mu je i oči zaklopio k večnom snu. Ove godine sam našao i treći snimak iz god. 1893, kad se dao snimiti sa drugovima u IV razredu gimnazije kod fotografa Armiča u Ljubljani. Na ovoj slici Kete više odgovara svome karakteru nego na prvoj, samo je bio mnogo mlađji i fizionomija mu nije bila tada još mnogo izradjena. Kete me je u Novom mestu češće posećivao (1897) u mom stanu na ulici „Mej vrti“ („Kod Marelmoharice“) ispod Kapitelja, otkuda je uživao lepi izgled na Krku, Kandiju, Šmihel i na polja i šume prema Straži, Toplicama i Gorjancima. Voleo je i „ribizl“ koji se zreo crvenio u bašti gazdarice. Sedeli smo u hladnjaku i čitali narodne pesme u izdanju „Hrvatske Matice“ kao i one koje sam sam beležio (1893 — 1896) u Beloj Kranjskoj i kod susednih hrvatskih Brajaca sa desne strane Kupe (Pravutina, Sračak, Mošanjeci, Zaluka, Ribnik). Najviše od njih i najlepše mi je kazao poslednji slepi guslar ove oblasti, Mate Jandrišević iz Pravutine. Bilo ih je poveće dve sveske u rukopisu, koje sam docnije uzajmio Keteu, ali ih je i nestalo kod njega. Možda je uzeo baš odavde motiv za VI Sonet ciklusa „Tihe noći“, jer se sećam da sam zabeležio više varijanata narodne pesme o nesrećnoj ljubavi devojke i mladića, koje su roditelji razdružili i do smrti rastužili a iz njihova groba iznikle su ruže ili lilije zagrlile se i srasle iznad nesretnih žrtava.

Zato veruj, ni strastno poželenje,
o draga, ki mi v duši zdaj gori!
To je le duše moje hrepenenje,
Da s tvojo se kedaj združila bi.

Kako tvoj duh je blag, kake iskren je,
pokazale so mehke mi oči
Če loči naju, ljubica, življenje —
po smrti nama več ločitve ni. . .

Tako si ljuba dva živela sta,
v deželi kranjski rada se imela sta,
Nemili stariši so ju ločili.

Umrla sta. Iz ločenih grobov
sta roža, lilija kroz sveti krov
vskipeli, vzcvetli in se tam združili.

U osmom razredu gimnazije imao sam u profesoru Alojziju Virbniku izvrasnog učitelja latinskog jezika koji nas je znao duhovitom estetskom i stvarnom interpretacijom Horacija oduševiti za klasičnu poeziju. To se indirektno prenelo i na Ketea, kojemu sam preporučivao lektiru starih pesnika, te smo često zajedno čitali i prevodili Ovidija, Horaca, Tibula, Marcijala. Na moju molbu je čak i preveo neke latinske pesme iz Horacija:

I. Vides ut alta stet nive candidum Soracte, ...

Carmina, I, ad Thaliarchum.

II. Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae

Carmina, I, ad puerum,

III. Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribussque comae;

Carmina, IV, Ad. Torquatum.

Preveo je dve ili tri elegije iz Ovidijevih „Amores“ „Ars Amandi“, no sećam se samo jedne:

Aestus erat, mediamque dies exegerat umbram:
adposui medio membra levanda toro ...

Amorum liber, I, elegia I.

Ova pesma je bila prevedena u metrumu originala, u sjajnim i zvučnim distihonima.

Iz Marcijala je preveo dva kratka epigrama „Galli“:

I. Das nunquam, semper promittis, Galla, roganti.

Si semper fallis, jam rogo, Galla, nega.

M. Valerii Martialis, epigramm. II, 25.

II. Galla, nega; saciatur amor, nisi gaudia torquent:

sed noli nimium, Galla, negare diu.

M. Valerii Martialis, epigramm. IV, 38.

Te prevode Kete nije publikovao već ih je meni poklonio za ličnu lektiru. Ja sam ih čuvao među svojim spisima u

Beogradu do početka rata 1914 godine, kad sam sve morao na mestu ostaviti. Pod okupacijom Srbije (1915—1918) propali su spomenuti Keteovi prevodi latinskih pesnika, i sumnjam da će se moći gde pronaći. Sećam se pak, da Marcialovi epigrami nisu bili prevedeni u originalnom metru, već slobodno u trohejskim stihovima sa rimama. Poslednja dva verza drugog navedenog epigrama (lib. IV, 38) glasiše otprilike ovako :

No predolgo in preveč se,
Galla, tudi mi ne brani.

* * *

Posle ovih mojih sećanja, dajem reč Šešku. Njegovo pismo, više puta pominjano dosad u ovom spisu, dopuniće možda još bolje sliku pesnikovu. U njemu veje jedan prijateljski i nežan ton, kao što u njemu ima i puno podataka o Keteu. Naročita je vrednost toga pisma što je sve prošarano samim Keteovim pismima, od kojih su neka (pismo Murnu) vrlo lepa i karakteristična.

Pismo Šeškovo štampam ovde, u prilogu, na način koji sam ranije naveo.

Dr. N. Županić.

PRILOG.

DUNAJ, 17. II. 1901.

SPOŠTOVANI GOSPOD UREDNIK!

Skušal bom Vaši želji ustreći, kolikor je u moji moći. Povedati bi Vam utegnili še g. Žorž iz Mödlinga (adreso izveste pri stud. jur. Vidmar), Bojan Drenik, uradnik v Ljubljani (Kongresni trg), g. Ribarić, dijak v Kranju. Slednji je bil ono leto s Kettejem v Trstu ter rešil Kettejevo znamenito pismo do Murna.

Te podatke Vam pošiljam, ker ste me prosili. Prosil bi le, da je sestavite Kettejev životopis, Vi ali kdo drugi, da bo slika njegovega življenja, trajno delo, ne samo efemerne vrednosti. Zupančič, zlasti Cankar bi bil pripraven za to, ker sta se zlasti s slednjem dobro poznala, da ju je vezala ozka prijateljska vez. Kette je večkrat omenjal Cankarja kot svejega pravega prijatelja. Pri antagonizmu proti Cankarju, ki se nazodeva v vsaki številki „Juga“, skoraj gotovo na to ni možno misliti. Držal se bom Vašega navodila.

1) *Razmerje med Kettejem in Angelo.* — Zaljubil se je v njo koncem maja 1897. Ne morem reči, da bi bila ta ljubezen le za šalo. On jej je nekaj prilastil, kar ni v njej. Vse novomeške gospice je spravil v 5 predalov; v prvem je bila Angela sama. Včasih se je nor-

čeval iz nje, včasih letal za njo, da sem ga komaj dohajal. No ona se je držala vedno ledeno. Bajе ji je pisal celo pismo; o tem bi vedel povedati Šapla, ki je bil skriven tekmeč — seveda brez sreče in brez — sonetov. Pozneje v Trstu je pozabil svojo ljubezen, ostal mu je le spomin. Piše mi sicer 18. I. in 31. I. 1899:

18. I. 1899: — „Tistih romantičnih novomeških večerov ni tu, ko sem mislil, da so punčke za to na svetu, da se gledajo kakor umetnine italijanskih mojstrov. Jaz sem sicer še vedno malo podobnih nazorov, ali drugi gledajo, da pridejo prej ko mogoče v bolnišnico radi te ali one bolezni, o katerih najrajše govorijo vseučiliščniki i.t.d.— „Vidiš jaz bom poslal Zvonu par verzov, ki naj označijo mojo prazno Dušo, prazno in pusto, odkar je šla Angelica z vsem „cò-kompokom“ iz nje. Kakor rastolčen klavir je: če udariš po njem, dobiš samo neharmonične glasove. No, te strune bomo pretrgali, pa bomo napeli nove strune na staro škatlo in zapeli kaj italijansko okroglih o tržaški Veneri, polnogrudi čarodejki „pač mnogim na srd“, ali jaz si ne morem pomagati, da sem tako personificirano protislovje“.

31.-I.-1899. — „Le pridno dopisuj, tudi o Angelici, če ni drugače, se bom vsaj malo posmehal. Ampak sicer pa ime Angelica zdaj nič bolj ne upliva na moje živce kakor kaka druga beseda, recimo: *Maison de Nouveautés, Friseurgeschäft* ali kaj takega — *tempi passati!*“

Na neki razglednici iz Trsta (Maksimilijanov kip ob morski obali. Na obzorju vshajajoče solnce):

So wie dieser Mann, schaut ich einst in den Mond,

Doch jetzt und (miseria) nur in den Mond hinein.

Značilnih epizod si želite. Na kresni večer je bilo. Hodila sva po trgu in se pogovarjala o ravno izišlih poezijah „Zamejskega“.¹ Nakrat je omenil, da je ne bo k kresu, ker je mati njena bolna. Molk. Jaz pravim: „To je pa lepo, da tako ljubi mater svojo, da hoče žrtvovati kratkočasno zabavo materi na ljubo“. Videti je bilo, da sem mu govoril iz srca in resen je bil takrat. Govorila nisva več o njej², Seveda kadar se ga je lotila rasposajenost, bi mu bil kos jedva Zupančič, a ne mi, njegova okolica. Mimi novele „Zimska romanca“ (katero sem poslal uredn. Slov. Naroda v objavljenje, in ki jo je pred par tedni objavil Narod) pač ni Angela, ker novela je bila pisana 8. I. 1897, prebrana v seji društva Zadruga istega dne, dočim se je Kette zagledal šele koncem maja. Pesmi Vam morejo največ povedati o tem razmerju. Pred odhodom v Trst je priromal še v Novo mesto z Nitshejem: „Also sprach Zarathustra“ v roki. Šel je na novi most ogledat se po Krki in okolici, na to v stransko ulico pod njeno stanovanje. Zvečer sem ga šel obiskat k Jakcu³, kjer se je norčeval iz zbranih nas dijakov, se smejal in delal dovtipе. Zdelo se mi je, da

¹ Iaan Trinko iz slovenačke Vencije.

² Angelica.

³ Gostionica Jakaca izmedju „Čitalnice“ i „Doma rokodelskih pomočnikov“.

je bil razočaran, ko je prišel v mesto, da so se mu vse predstave razblinile v nič, da sam ni znal, kako da sedi pri Jakcu. Govorila oni večer nisva skoraj nič, ker so ga okupirali drugi, jaz sem mu pa zameril neke njegove opazke, ki so me užalile, ker sem čutil ves prepad med seboj in njim, misleč, da me bo pozabil med svojimi novimi izobraženejšimi prijatelji. Tolaži me danes, ker morem iz poznejših njegovih pisem sklepati, da sva si bila prijatelja in da me ni pozabil.

Naslednje jutro zjutraj ob 5^h [je] odšel, tako da je prišel samo na noč v mesto. A to mu je zadostovalo: piše mi namreč: „V Trst! Oprosti, da se nisva v Novem Mestu več videla. Zdaj sem ga sit“. Takrat sem ga¹ videl zadnjič.

2) *Živjenje v šoli*. — Kadar ga niso obdajale filozofske misli in je pozabil vse muke ter začutil nasprotno veselje do šolskih predmetov tedaj se mu je vzljubila zgodovina in naravoslovje. Do klasičnih predmetov in drugih nisem opazal posebnega veselja. Pač pa se je sam za nekaj časa polotil prestavljanja Ovidija: Amores. A le za kratek čas. Ugajala mu je zlasti zgodovina, seveda ne šolska, ker mu je bilo tu preveč discipline. Pečal se je obširneje z domačo zgodovino ter se bavil celo z mislijo spesniti velik ep iz slovenske zgodovine. Ko je opustil to, jel se je zanimati intenzivnije s prirodopisom in čital je Brehmov „Tierleben“. Tudi do fizike je čutil včasih veselje, seveda za kratek čas. Hotel je kolikor mogoče [hitro] končati šolo in se postaviti na lastne noge. Gmotni položaj, nerazumevanje njegovih učiteljev, notranja nezadovoljnost: vse to ga je delalo včasih črnega. Takrat je lazil s sključeno glavo, tih z razdraženimi pogledi in zbadljivimi besedami okoli. Jeden, dva dni tako: potem je bil pa zopet stari Kete.

Ko sem mu pisal o neki obsodbi, katero je izrekel jeden njegovih profesorjev, da ni nič kaj posebnega, i.t.d., pisal mi je Kete sledeče nazaj: —

Tudi zgodovinska vest, da g. prof. Poljancu² ne ugajajo moji soneti, me je spravila v dobro voljo, da nikdar kaj takega. Kako ne? tSaj to je baš najboljši dokaz, da so dobri. Sploh sem prišel do sklepa, da me bodejo rade čitale mlade devojke, visokošolci in naprednjaštvo, a grdili farji in profesorji in filistri. Gaudeamus igitur!“

Stanovanje si je izbiral na periferiji, enkrat konci Kandije proti Žabji vasi, drugič pod Kapiteljskim hribom, da je bil preje v naravi. Soba, napolnjena s knjigami, katere si je izposojeval od raznih strani, da bi jih čital, kar se seveda ni navadno zgodilo. Na vratih je imel napisan oni izrek; *Retournons nous à la nature . . .* Sobo [je] vedno zračil, sploh [je] skrbel za dober zrak in čistost.

V gostilno je zahajal redno na poliček cvička (čim bolj kisel, im boljši) k „Jakcu“. To se [je] norčeval iz dijakov in natakarc, kva-

¹ Ketea.

² Keteov profesor slovenač kog jezika.

sil jim o tem ali onem, včasih objel katero črez pas in je poljubil. To se je zgodilo, kar jaz vem, le jedenkrat, v navzočnosti mnogih dijakov. Ravno za to natakario se je bolj zanimal in jo proučeval, ne da bi ona kaj vedela. Nekoga dne mi pa pokaže polo popisano, z naslovom: „Pepca“¹ in pristavi: „Popolnoma razumem to žensko“. Toda onega prizora v gostilni se je vendar sramoval. Ko je namreč smejoč se ostavil gostilno z menoj vred, sem mu jaz menda dejal: „Dobro si zabaval dijake“. Nato je umolknil in videti mu je bilo, da mu je žal, ker se je dal zapeljati strasti sa hip. Sicer pa ne morem konstatirati strastnosti pri njem. Prišli so pač trenutki, a le trenutki, takoj je duh njegov zmagal.

V njegovi fiziognomiji in obnašanju Vam je gotovo toliko znano ko meni. Vam bo to nemara lažje opisati ko meni.

O počitnicah je bival pri svojem bogatem stricu v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Piše mi:

„V Trnovem se imam izborno. Čitam Vajkard Valvazorjevo naivnost, Parapatovo suhoparnost in Pajkove črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev. Tu čitam pač o čarobni štupi, s katero pridobe čarovnice dekllici fante i narobe. Če bi jo jaz imel!

Držim se povse farško in

„herauf, herab, und quer und krumm
ziehe den Onkel an der Nase herum“.

„On mi verjame, da pojdem v lemenat² in zdaj ne vem, ali on mene jaše ali jaz njega. Kdo bo pa novo mešo pel, ali jaz njemu ali on meni (če ga ne bi hotel slušati) je vprašanje. — — —

„Tudi jaz sem sedaj nekam bolj priden da bi kmalu rekel s Turkušem: *Nulla dies sine linea*. O naših pisateljih ti ne bom govoril, a omenim pa jih vendar le; so pa: Janez Bilc, pisatelj rodoljubnih, pobožnih pesemc iz polupreteklega dobe...., g. Kostanjevec, pisatelj novel v Zvonu pod imenom „Premec“...; g. Ivan Vesel, pisatelj Psalmov. Vsi jako pusti ljudje.“

To pismo je z dne 4.-VIII-1897.

O počitnicah leta 98. sem bil v Trnovem. Sedela sva na vrtu njegovega strica in tu mi je jel razlagati, s čim se peča. „Der ewige Gedanke.“ Jaz sem ga poslušal a razumel bore malo. In to mi je žal sedaj. Koristiti Vam utegne to, da se je po zadnjem prihodu v Novo mesto koncem septembra 98 izrazil napram meni, da je prišel nevede za Nietzschea do istega naziranja. Čital ni vsega Nietzschea; morda samo „Also sprach Zarathustra“, kar se mi zdi verjetno, ker je to knjigo dobil od prijatelja v Ljubljani, da jo je bral mej vožnjo v mesto. Torej je to soglašanje utesniti le na njemu znana mesta. Glede naziranja svetovnega Vam utegne podati podatkov jurist Valenčič (Slovenjan),³ ki je istotako iz Trnovega, sem in tja (vsaj v onih počitnicah

¹ Plapperjeva Pepca.

² bogoslovija.

³ T. j. član akad. društva „Slovenije“ u Beču.

mi ga je Kette predstavil kot tacega) pesnik ter občeval vse počitke z njim.

3) *Stariši njegovci*. — Trdil je, da je očetu mnogo podoben. Vesel, ljubil vince kot razvedrilo v samotnem Premu, kjer je bil nastavljen. Šla sva one počitnice s Kettejem neko popoldne tje obiskat učitelja Kostanjevca. Po poti se pogovarjala o Angeli in njegovih sonetih. Govoril mi o načrtih za prihodnje cikle ter pojasnil, zakaj so se mu soneti tako priljubili: ker mora v par vrsticah podati vse, in ravno ta tožkoča mu ugaja in napravlja zadovoljnost. Na to mi je citiral nekaj tozadevnih verzov. Ko sva že odhajala v mraku mimo doma, kjer biva njegova nezakonska sestra, sta naju že čakala njena mati in nje [matere] mož — šegava notranjska grča. Veseli so ga bili vsi, od nekod priteče še sestra, katere Dragotin ono popoldne še ni videl, se mu vrže okoli vrata in vsa vzradoščena ga poljublja. Taka lepa, a vendar naravna scena, pristna in sveža. Tega prizora ne morem pozabiti. Odšla sta malo v stran, da sta se pomenila, jaz sem pa stal s starima dvema pred hišo. Na poti proti domu mi pravi nakrat Kette: „Tak je bil moj oče. Jaz mu ne štejem v zlo. Si jo videl?“ Nazaj proti domu v mesečini gredoč, malo vinskega duha sva pa zopet debatirala o Angelci. Čim bolj sva se bližala Trnovem in stričevi hiši, tem bolj molčič je postajal. Na robu vrta, kjer ste se poti cepile, mi je dal roko „Lahko noč, pridi kaj k meni“ in molče odšel proti hiši.

Teta ga je imela raje. Na njo je računal da ga bo podpirala. Kaj mu je pa od strica pričakovati, to je znal. Zato se je vedno izgubil če je prišel ta v bližino, ali če sva šla skozi prodajalnico mimo njega, je strmel Dragotin vedno v tla in pospešil korak.

4) Leta 5-XI-96 se je ustanovila po vzgledu ljubljanske „Zadruga“ novomeška. Članov nas je bilo sprva 6: Drenik, Polovič, Železnikar, Žorž Kette in jaz. Pozneje Zevnik, Turk. Vabljeni ste bili tudi Vi, a ste odklonili. Vašič, Kamenšek (ki je še na gimnaziji) predsednik Drenik. Sej je bilo v prvem tečaju 12, v drugem 14. Predavali se leposlovni spisi, čitali sestavki, govorili se govori. Duša je bil seve Kette. Takrat je tudi spočel misel in zasnoval osnutek „Organist-a.“ Čital pač jedno poglavje, kolikor je spisal, a pustil pozneje. Moralo bi biti nekaj posebnega, ker se je vedno spominjal in govoril da bo nadaljeval. Zlasti naravo je prekrasno opisal. Iz raznih debat omenim, da je Kette branil princip „kdor ne dela, naj ne je“ in pojasnil nasprotstvo socializma proti narodni ideji in obsojal radi tega. Predaval je pri 3. seji 22-XI.: „Anton Aškerc in njegove poezije“, v katerem predavanju se je izrazil simpatično o njem. Govoril tudi v 5. seji 5/XII. „O leposlovju“, kjer nam je načrtal pomen leposlovja in zahteve umetniške. Grajal „Efekthascherei“ kakor se sam izrazil. Izrekel se za realizem. Pri 7. seji se je ustanovil „Ruski Kružok“. Učitelj bil seveda Kette. Ta nas [je] držal še precej časa vkup. A navdušenje se poglelo in krožek zaspal. Nato se pečali le še trije, a akupnega učenja ni bilo. V polet. tečaju je Kette z menoj in Žor-

žem se hotel učiti francoščine, oziroma nadalje se izobraziti, ker je on vsaj toliko znal da je razumel. Žoržu se knalu ni več ljubilo, ostala sva sama, pa nervus rerum naju je zapustil, da nisva mogla več naročati nadaljnih pisem (Langenscheidt). Mej tem se Dragotin vedno trudil spraviti na zdravo podlago, kar bi se mu posrečilo, da niso jele pretiti nove nevihte v podobi ravnatelja¹, ki je baje izvedel o tem. Odmor za skoraj mesec dnij, potem nekaj sej, nazadnje razpust društva. Na sklicanem zadnjem občnem zboru je Kete podrl predsedniku še upanje, da se dostojno in svečano razpusti „Zadruga“. Neprenehoma je spuščal ostre strele in dovtipe na ubozega predsednika, da se je občni zbor mej smehom iz jedne iz nevolje od druge strani končal. Vroče je bilo, Ketteju se ni ljubilo, pa tudi frazasto navdušenje nas mladih ga ni moglo več pripraviti do tega, da bi nadalje vsfrajal. Vrh tega pa Angelica. In vihravi Ketek naj bi sedel pri seji? Na pokopališče in tam se smejal novom [-eškm] frajlicam ali pa gledal za Angelico in njenim kodrolasim bratcem (Vlah Elija).

5.) *Politika*. — Čitala sva vkup praško „Nova Doba“. Oni Rađičevi članki so mu jako ugajali. V ostrih besedah grajal našo brezcižno in dnevno politiko: „Saj ljudje še ne vedo, kaj je politika“. Pristaš Narodov ni bil, ter grajal često. Natančneje izveste to pri Zevniku², ki je bil, z njim vred član ljublj. „Zadruga“. Sam ni rad govoril o politiki. Ravno tako tudi ne o literaturi. Na Cankarjev poziv, da naj skuša pesniti po njegovem duhu in mu poslal nekaj pesnij na ogled (če se ne motim „V Haremu“) je Kette dejal: „To ni zame“. Pozneje pa: „Poskusil bom“ A ostal je stari Kette. O Murnu je bil v dvomih, je li pravi pesnik ali ni. Pozneje ga je pripoznal. Govekarja je cenil kot borilca za reališem. Slednjič razmerje mej Kettejem in Veselom.³ Ta je hotel izdati ruski almanah. Naprosil je Ketteja, naj mu predstavlja nekaj ruskih pesnij. Kette seveda obljubil, a prestavil le par, dočim je Vesel mislil, Bog ve kako priden je. Dragotin si je izposojal pri njemu knjige. Upal je, da se mu bo posrečilo pregovoriti strica.

Na misel mi prihaja še dvoje. Jako visoko je cenil Kette sveto pismo kot poetično vrednost. Že mlad fantek ga je vedno prebiral in tudi v Novem Mestu. — Prva njegova pesen je bila ona, katero je kot mlad deček napisal svojemu očetu za god in sicer na navaden papir, v katerega se zavija sladkor. To mi je pravil sam. (Hodil je menda takrat v ljudsko šolo na Prem. Star morda okoli 8 let). V isti starosti je jel pod očetovim vodstvom udarjati po klavirju.

6.) *Slovo od vojakov*. — Še iz Trsta mi je pisal:

„Morebiti ne boš dobil več dosti pisem od mene od adrijanske obale. Zakaj ne? Greh se pove, grešnik pa ne, pravijo Kranjci. Grešnik sem jaz, greh pa izveš še le pozneje ko bo narejen. Samo toliko ti

¹ Ravnatelj gimnazije Dr. Franc Detela.

² Anton Zevnik, sada notar u

Višnji gori u Dolenjskoj.

³ paroh u Trnovom i prevodilac psalama i ruskih pesnika.

zaupam, da me morebiti čez 1 mesec ne bi več dobilo Tvoje pismo v živem Trstu.“

V ravno tem listu piše (31/I-99):

„V naši garniziji vse mrtvo, pusto in dolgočasno. Kar očevidno umira militarizem Bog mu daj itd.! kadar on (vsaj za-me) umre, takrat bom pa jaz ad smrti vstal k novemu življenju.“ Takrat pa Ti bom pisal pisma kar po cele pole! Zdaj nimam nič pravega veselja za to, tem raje se pa tolažim s pismi od prijateljev.“

Dne 19/III-99 mi pa piše z docela, spremenjeno (oslabelo) pisavo.

„Rekel sem Ti, da ne dobiš več dosti pisem več iz Trsta. Držal sem besedo. Vidiš, vse gre, samo malo soli treba v glavi. Pa boš že še več zvedel kaj in kako. Za zdaj vedi, da bivam na Poljanskem trgu št. 1 (Zuckerfabrik).

Srčno Te pozdravlja Tvoj

Kette.“

Mesec pozneje je „vstal — k novem življenju“ — — 26/V.

7) Njegovo pismo na Murna imate menda. Za slučaj Vam ga tu podam še enkrat:

„Tudi jaz sem že zdavnaj jedenkrat pisal „uredništvu“¹ naj bi mi kaj poslalo in zraven tega tudi pridejal nekaj „pesmotvorov“, ali od „uredništva“ ni bele ni črne. Tako je. Jaz se zelo težko spravim na tako pisanje in le sila me k temu primora, in zato pumpam le na svete čase, a vzlic temu imam smolo. Ali jaz sem še nekaj drugzega opazil. Odkar sem dobival nagrade za svoje „pesmotvore“, sem se pohujšal sam nad seboj, ali da se drugače izrazim: moje pesni so ničvredne. Ne ugovarjaj, to je žalibog res. Zame bi bilo boljše, da nisem stopil v javnost. Spisal bi morebiti manj, a kaj boljšega. In jaz — nočem več pisati za denar: to se mi tako zdi, ko da bi prodajal svojo dušo čifutom za rumeno zlato. Ali si čital Čehov „Značaj“? Vidiš, ravno tako se mi zdi, da sem jaz prodal najsvetejše čustvo za borne peneze in se še zraven klanjal krivonosemu Judu ki me je gledal s pomilovalnim zaničevanjem. — Svojih pesnij pa ne bom tako hitro razglašal kot doslej. Skoraj čez vse sonete bi najrajše naredil križ. Aut — aut! Če bi rekel vsak pesnik in pesmotvorec tako, pa bi se nam ne bilo treba dolgočasiti z bornimi izrodki njihove domišljije, ampak bi se čitala pač redka dela, a remek dela. Vidiš jaz sem nehote zašel v gostobesednost, namreč v poeziji. Tako se Muza sama maščuje nad njim, ki jo hoče imeti tudi za molzno kravo. —

Jaz sem nezadovoljen, karkoli čitam v verzih, meni se zdi vse prisiljeno, nenaravno (in moje stvari še najbolj); ne samo jaz, ne samo Ti, ne samo On, vsi ne vemo, kaj hočemo, — to je menda tudi znak našega veka, ali pa sem samo jaz tak norec, jaz ne vem. In vendar: ta Jelovšek², Gangl³ e tutti quanti, oni bi radi ustvarili

¹ Uredništvo „Ljubljansko g
Zvona.“

² Dr. Vladimir Jelovšek, hrvatski literat.

³ Pesnik Engelbert Gangl.

nekaj lepega, originalnega, trajnega. In vendar niso vse to le poskusi? Kje je ona ustvarjajoča moč, ki je prešinjala pesnike kot Mickiewicza, Lermontova itd.? Glej, kar je najboljših mož, piše največ v prozi; oni, ki versificirajo, prevajajo več kot preveč. Kaj je temu krivo? Jaz mislim in mislim in mislim in sam jezik mi sili sto odgovorov in vendar nobeden se mi ne zdi pravi. Molčim torej raje, nego da bi mlatil prazno slamo. Toliko pa rečem; jaz jo grem iskat pravo pot, ki vodi do prave poezije; jeli jo najdem, to se vpraša; toda iskat jo grem. Morebiti ni tako skrita. Da, jaz jo celo slutim, kje bi bila. Ali vi moderniki ste po moji misli na krivi poti. Jaz sem grd človek da jo grem iskat, to se pravi: iskati bi moral tisto pot zato, ker vodi do resnice, pa ne zato, ker je tam moja sreča. — Ali kakor mislim tje iti pa me zadržuje sto ih sto vezij; oj, jaz sem star grešnik, Bog zna, če se bom kedaj spreobrnil. A če se bom, potem sem skoraj gotov, da je dobim,.....“

Navedel bi še markanten izrek Kettejev; Le pri Bogu je misel—beseda — dejanje jedno in isto, pri ljudeh dvoje, če ne troje“.

8). Iz družih pisem (ne od Keteja in ne na-me) posnemam to: Kette je bil pri glavni viziti 15/III. spoznan nerabljivim za vojaško službo. Od vojakov je hotel iti na Dunaj studirat zgodovino in prirodoslovje, zanašajoč se že vedno na podporo od tete, ki mu je doslej pomagala. Ta mu je pa pisala v Trst, da se naj ne zanaša na kako podporo, če ne gre v teologijo, da ga sicer ne sili za duhovnika, toda najboljše bi bilo, ako bi poslušal njo. Teta se očevidno uklonila volji stričevi. Kette [je] bil tako razburjen, da nikoli tacega, proklinjal vse to sorodstvo, sklenil iti po sili studirat jus proti svoji volji. Kakor hitro bi bil odpuščen od vojakov, je hotel vstopiti za pisarja pri kakem ljub. advokatu in pri tem studirati.

Toliko iz tega vira.—

Obljubili so mi še nekateri drugi dijaki, da mi pošlje.o podatkov ali Vam direktno. Pisma sem izcrpil, kolikor Vas bi le utegnilo zanimati. Spustil sem samo privatne stvari. Omenim le, da je Kette čital precej časa Slov. narod. pesmi in se jih učil mnogo na pamet. Tako tudi v Trstu; tu tudi studiral knjigo: „Iz vilinskega Svijeta“.

Želeč Vam, da se Vam posreči postaviti Dragotinu časten spomenik v vsakem oziru

ostajam s poštovanjem:

Fran Šešek.

Ti podatki vem, Vas ne morejo zadovoljiti. A storil sem, kolikor je v moji moči. S težavo sem se vsedel k pisanju, ki mi je šlo težko izpod rok. Spravil sem se pa vendar na to, ker ne vem, da bi v doglednem času začutil v sebi dobro voljo, na drugi strani pa tudi nisem hotel da bi predolgo čakali.

S M

D 681

9501992

COBISS

